

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№11
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 586 sahifa,
4-noyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijranovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayeva X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Oilaning maktabgacha yoshdagi bolalar estetik tarbiyasidagi o'rni	24
<i>Abdullayeva Ma'sudaxon Abdubannayevna</i>	
Bo'lajak informatika o'qituvchilarini pedagogik faoliyatga metodik tayyorlash texnologiyalari	27
<i>Abdubannoyeva Muxlisaxon Iqboljon qizi, Abdullayev Alibek Qodiraliyevich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida bulutli xizmatlardan foydalanish zaruriyati	30
<i>Abdullayev Alibek Qodiraliyevich, Turdaliyeva Muslimaxon Jahongir qizi</i>	
Raqamli texnologiyalar yordamida fortepiano chalishni o'rgatish metodikasi	34
<i>Abduvaxobova Nilufar Abdumannon qizi</i>	
Maktabda fizika fanini o'qitishda innovatsion yondashuv	38
<i>Alinazarova Mahfuza</i>	
Tasavvufdagi "komil inson" konsepsiyasining hozirgi ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan yondashuv sifatida talqini	43
<i>Aqilxonov Saidolimxon Abdurashid o'g'li</i>	
Tabiiy-ilmiy savodxonlikni shakllantirish omillari va pedagogik shart-sharoitlar	48
<i>Choriyeva Gulbaxor Shotemirovna</i>	
Robototexnika fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib mustaqil ta'limni tashkil etish	53
<i>Elmonov Sirojiddin Mamadiyarovich</i>	
Xalqaro baholash dasturlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholash bo'yicha jahon tajribasi	58
<i>Ergasheva S. T.</i>	
Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar orqali o'quvchilarning kognitiv salohiyatini rivojlantirish	61
<i>Eshmamatova Dilnoza Jovli qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy salohiyatini oshirishda tarbiyachi mahorati	64
<i>Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi</i>	
Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishni takomillashtirish	68
<i>Hojikarimova Gulasal Tadjialiyevena</i>	
Xorijiy talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda elektron platformalar yaratish	71
<i>Jo'rayeva Matluba</i>	
Bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli ta'lim muhitini modellashtirish va uning samaradorlik omillari	74
<i>Komilova Z. X.</i>	
O'qituvchi kasbiy faoliyatida muloqot madaniyati	80
<i>M. Yu. Mahkamova</i>	
Psixologiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va talabalarda tahliliy fikrlashni shakllantirish masalalari	86
<i>Madazizova Dilfuza Raxmatullayevna</i>	
Integrating Listening and Speaking Skills in ESP (English for Specific Purposes) Classes	90
<i>Madina Tilavova</i>	
Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida neyropedagogik yondashuvlar	94
<i>N. O. Saidova</i>	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida radiologiya fanini o'qitishda raqamli texnologiyalarning metodologik roli	99
<i>Nazarova Gulchexra Shuxratdjonovna</i>	
Ijodkorlik tushunchasining mohiyati va uning ta'limdagi roli	103
<i>Ochilova Dilbar Isroilovna</i>	
Alaliyani boshqa nutqiy nuqsonlar bilan farqli xarakteristikasi	108
<i>Oripova Zilola</i>	
Ingliz tilini o'qitishda suggestopediya metodini joriy etishning samaradorligi	113
<i>Pulatova Sitora Abdurazzoq qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalari menejerlarining kasbiy-boshqaruv kompetentligi tushunchasi va uning tarkibiy qismlari	118
<i>Qarshiboyev Sharof Egamnazarovich</i>	
Koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning yosh badmintonchilar texnik-taktik tayyorgarligiga ta'siri	122
<i>Qurbanova Ilmira Alisher qizi</i>	

Blended Learning	125
Quvandikova Xadicha	
Fizika darslarida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish	129
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li	
“Qurilish jarayonlari texnologiyasi” fanida loyihalash kompetentligining tarkibiy tuzilmasi va uni raqamli ta'limga moslashtirish	135
Raxmonova Nazokat Umaraliyevna	
Vitagen texnologiyalar asosida talabalar mediamentalitetini rivojlantirishda sun'iy intellekt (AI) dasturlaridan foydalanishning tahliliy modeli	140
Rustamova Nodira Rustamovna	
Talabalarda kooperativ ta'lim asosida motivatsiyani rivojlantirish usullari	145
Sitora Toshmatova	
STEAM yondashuvi asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyani shakllantirishning zaruriyati	149
Tashibekova Munajat Xoshimovna	
Musiqqa ta'limining pedagogik asoslari va metodik tizimi	153
Toshpulatova Saida Kuzibaevna	
Texnologiya fanini o'qitishda eng samarali metodlardan foydalanish	158
Turdiyeva Shahzoda Eshdavlrat qizi	
Enhancing University Students' Self-Directed Learning Through Edtech Tools	161
Ulasheva Lobar	
Fanlararo loyiha ishlarini tashkil etish orqali o'quvchilarning dizayn fikrlash salohiyatini oshirish	164
Valiyeva Nargiza Athamboyevna	
Alohida ta'lim ehtiyojiga ega o'quvchilarning kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari.....	169
Xakimova Sarvinov Sharifjon qizi	
Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari: samaradorlik tahlili va pedagogik yondashuvlar	173
Xanbabayev Hakimjon Ikramovich, Erkinov Jasurbek Hasanjon o'g'li	
Tasavvufdagi “muhosaba” va “tafakkur” amallarining o'z-o'zini refleksiya metodlari sifatida qo'llanilishi	176
Xoshimov Nuriddin Mamadaliyevich	
Milliy sport va ommaviy o'yinlarning badiiy-estetik ahamiyati.....	182
Yaxyayeva Sojida Abdurahimovna	
Ota-ona mehriining bola psixologiyasiga ta'siri	185
Yulchiyeva Shohsanam Dilshod qizi	
Nutq rivojlanishi orqada qolgan bolalarda qo'llaniladigan innovatsion usullari samaradorligi	189
Ahmedova Nargiza Muzaffarovna	
Факторы, сдерживающие развитие науки в контексте требований к диссертационным работам	193
Зайналов Жахонгир Расулович, Нурмухамедов Аббос Мамадалиевич, Шадманов Камолиддин Кажакджанович, Самигова Нодира Хамидуллаевна	
Структура и стратегии развития предметных компетенций	197
Наимова Мафтунабону Файзулложоновна	
Психологическая консультация: современная практика, задачи и перспективы развития	203
Раупова Шохида Ахроровна	
Подготовка будущих педагогов к инклюзивному обучению детей с ограниченными возможностями здоровья: задачи и перспективы	207
Сайфутдинова Насиба Нурматовна	
Формирование иноязычной грамотности у курсантов военных вузов: социально-психологические факторы.....	211
Сулейманова Нилуфар Камилловна	
O'qituvchi shaxsiy kompetensiyasining mohiyati va pedagogik faoliyatdagi o'rni	214
Abdiraxmonova Guliston Muzaffar qizi	
Bolalarda axloqiy qadriyatlarini shakllantirish jarayonining milliy va umuminsoniy tamoyillari	218
Abdumutalipova Gulshodaxon Nurbek qizi	
Fuqarolik jamiyatida huquqiy madaniyat va uni rivojlantirish jarayonlari	221
Abdusalimova Shaxnoza Quduratullayevna	
Ta'lim menejmenti tizimida o'qituvchining nutq madaniyatini rivojlantirish strategiyalari	224
Abduxalilova Iroda Nozimxonovna	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	O'zbekistonda yoshlarni ijtimoiy-pedagogik hamkorlikda tarbiyalashda "Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"ning ustuvor vazifalari 229 Abirova Umida Nazarovna
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini inklyuziv ta'lim sharoitida differensiyalashtirilgan dars mashg'ulotlarini tashkil etishga o'rgatish (kompetentligini shakllantirish/rivojlantirish) usullari..... 232 Adhamova Diyora Sanjar qizi
	Musobaqa faoliyati samaradorligini oshirishda sambochilarning energiya sarfi va tiklanish mexanizmlari tahliliy 239 Tangriyev Abdukarim Tovashevich
	Aksiologik yondashuv asosida bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining harakat faolligini takomillashtirishning ijtimoiy-pedagogik zaruriyati 244 Hafizov Shahriyor Shavkatovich
	Bo'lajak tarbiyachilarning transversal: tanqidiy va innovatsion fikrlash kompetensiyalari 248 Jaloliddinova Maftunaxon Mahmudjon qizi
	Axborotning gnoseologik mohiyati 256 Kamolova Munojatxon Jaloldinovna
	Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish yo'llari 259 Mamatova Aziza Bo'riboevna
	Akademik litseylarda kimyo fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari 262 Maxamadiyev Sharofiddin Jumaboyevich
	Pedagogik oliy ta'limda talabalarning kasbiy ijtimoiylashuvini korporativ madaniyat asosida rivojlantirish metodikasi..... 267 Maxkamova Dilafuz Aliyevna
	Bo'lajak o'qituvchilar uchun xorijiy tillarni o'qitishda lingvomadaniy yondashuv 271 Normamatova Kamola Gulmamat qizi
	O'zbek tili izohli lug'atida iboralarning grammatik tavsifi (bosh komponentli iboralar misolida)..... 274 S. Sh. Azamatova
	Oila instituti va gender tenglikni ta'minlashning ijtimoiy-huquqiy muammolari 277 Salayeva Aziza Muhammadmurot qizi
	Gender yondashuv asosida talaba-qizlarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning namunaviy mezonlari 282 Xolova Mohigul Shavkatovna
	Pedagogika yo'nalishi talabalari huquqiy savodxonligini rivojlantirish metodlarini takomillashtirish 287 Xudoyberganov Atham
	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida leksik komponentlikni TRIZ texnologiyasi yordamida rivojlantirish 291 Zokirova Sohiba Muxtoraliyevna, Fayzullayeva Nazokat Uchqun qizi
	Цифровизация и трансформация образования как социально-педагогическое явление 295 Кадирова Наргиза Азаматовна
	Методика формирования креативного мышления у студентов-филологов на основе проблемно-ориентированных заданий (на материале английского языка) 298 Мамырбаева Дина
	Структура и стратегии развития предметных компетенций 304 Наимова Мафтунабону Файзулложоновна
	Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda morfologik kompetentlikni shakllantirish 308 Ganiyeva Shodiya Azizovna
	Модель "4+1+1" как ключевой механизм в системе практической подготовки учителей музыки..... 313 Мухитдинова Малохатхон Саиджабборовна
	Tarbiya fanini o'qish samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish 317 Nazarova Nasiba Abdullayevna
	Tarbiyachining kasbiy psixologik xususiyatlari 320 Shamshetova Anjim Karamaddinovna
	Boshlang'ich ta'limda tarbiya nazariyasi va metodologiyasi 323 Bo'ronova Iroda Bo'ronovna
	Yosh dzyudochi qizlarning mashg'ulotlar jarayonida jismoniy tayyorgarligini oshirish texnologiyalari 327 Matmurotova Iroda Baxtiyor qizi
	"Odob us-solihin" asarida yoritilgan axloqiy-didaktik g'oyalar va uning pedagogik mazmuni 332 A. N. Nusratov
	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy kompetentligini takomillashtirishning metodik asoslari 336 Xolmatov Pardaboy Qoraboevich, Abdurasulova Dilnoza

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari faoliyatida loyihalashtirishning o'rni	342
<i>Abdusattorova Go'zalxon Abdulxabib qizi</i>	
Tibbiyot va frazeologiya inson omilida	346
<i>Achilov Muzaffar Norquliyevich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida fazoviy tasavvurlarni rivojlantirishda matematikaning ahamiyati	349
<i>Mamasaidova Muhabbat Abdulalom qizi, Akbaraliyeva Marjona Xurshid qizi</i>	
Ekoestetik kompetensiyani shakllantirishning xorijiy va milliy tajribalar tahlili	354
<i>Alijonova Maftuna Maxamadjon qizi</i>	
Pedagogik jarayonda talabalarda qadriyatli munosabatlarni shakllantirish mexanizmlari	359
<i>Alikulova Muxayyo Sherovna</i>	
Ingliz ritsarlik romanlarining lingvopoetik tahlili	362
<i>Durdona Boychayeva, Aliyeva Elmira</i>	
Maktabgacha ta'limda estetik tarbiya berishning pedagogik asoslari	365
<i>Altibayeva Gulbaxor Majitovna</i>	
Kasbiy kompetensiya tushunchasining mazmuni mohiyati va tarkibiy tuzilmasi	369
<i>Axmadjonova Jasmira Jamshid qizi</i>	
Developing Writing Competence Among CEFR B1 and Ielts Learners Experiencing Difficulties in English Language Acquisition	374
<i>Ayturayev Majid Mavlankhanovich</i>	
Ta'lim jarayonida ijtimoiy intellektni rivojlantirishning milliy qadriyatlarga asoslangan modeli	378
<i>Azamov Umarxon Yaxyoxonovich</i>	
Complications in Teaching Argumentative Speech to Students in Grades 8–9	383
<i>Buribayeva Aziza Ismatillaevna</i>	
Interfaol o'yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni shakllantirishning pedagogik asoslari	386
<i>Buriyeva Aziza Nematovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida maktabgacha katta yoshdagi bolalarning ijodiy faolligini shakllantirish	390
<i>Davronova Sevinch</i>	
O'quvchilarda milliy va umummadaniy kompetensiyani rivojlantirishda maqollardan foydalanish bo'yicha manbaalar tahlili	394
<i>Boltayeva Barno, Eliboyeva Surayyo Abdulkarim qizi</i>	
Social Roots and Psychological Consequences of Domestic Violence	399
<i>Dumarova Gulmira Kozimbekovna, Mamadaliyeva Gulmira, Sultonova Zulhayo</i>	
The Transversal-Methodical Competence of a Preschool Educator is the Foundation of Effective And Quality Education	402
<i>Ergasheva Barno Ziyavitdin kizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning innovatsion yo'llari	406
<i>Erkinova Mehriniso Ro'ziboyevna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirish strategiyalari	411
<i>Eshonkulova Hilola Rajab qizi</i>	
Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotning bilish faoliyatiga ta'siri	415
<i>Habibova Shyira Baxtiyrovna</i>	
Ruhiy rivojlanishi sustlashgan boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish buzilishlarini aniqlash va bartaraf etish	419
<i>Ikromova Sarvinoz Siroj qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda riskologik kompetentlikni shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	424
<i>Jabborova Dilafuz Furqatovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda chet tili o'rganish jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning psixologik asoslari	428
<i>Jurayeva Sug'diyona Shamsiddin qizi</i>	
Transforming Education: The Impact of Emerging Technologies on Modern Pedagogical Practices	431
<i>Kadirova Ferangiz Himmatillo qizi</i>	
Salomatlik etikasi konsepsiyasi va pedagogik madaniyat – talabalar ma'naviyati va dunyoqarashini shakllantirishdagi roli	435
<i>Kamalova Yoqutxon Bahodirovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Tarbiyachilarning kasbiy mahoratini takomillashtirish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish omillari	439
Kenjayeva Dildora Terkashevna	
Maktab ta'lim tizimida innovatsiyalarning o'rni va ahamiyati	443
Kistabayeva Gulchexra Djurakulovna	
Kichik maktab yoshi davrida o'quv faoliyati va o'quv motivlarining shakllanishi	448
Latifa Zarifovna Korayeva	
Maktabgacha ta'lim tizimining raqamlashtirilishi: xalqaro tajriba va istiqbollar	451
Mahmudova Zulfiya Homidovna, Hoshimova Dilnoza Boymirzoevna	
Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini dizayn tafakkurga o'rgatishda STEAM yondashuvining didaktik imkoniyatlari	454
Mamadaminova Munisa Maxmudjon qizi, Boboxonova Shodiyona Rustam qizi	
Tabiatni asrash – kelajakni asrash: Buxoro misolida	459
Mardonova Saodat Muzaffarovna	
Bo'lajak pedagoglarda o'z-o'zini baholash kompetentligini shakllantirish va rivojlantirish	463
Meyliyeva Nafosat Gulomovna	
Sun'iy intellektning ta'limda kognitiv va metakognitiv jarayonlarga ta'siri	466
Murodov Ulug'bek O'tkir o'g'li	
Maktabgacha ta'limda inklyuziv ta'limning tashkil etilishi	470
Mustofoyeva Muhabbat Husniddin qizi	
The Effectiveness of Art Therapy in Working With Children Experiencing Emotional Stress	473
Nargiza Khayrullayevna Ortikova, Laziz Azizovich Normuratov	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarining musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish mexanizmlari	477
Ortiqov Akmaljon Abdusalom o'g'li	
CLIL metodining O'zbekiston ta'lim tizimida qo'llanilishi	481
Qarshiyeva Sarvinoz Ural qizi	
The Use of Mobile Apps to Build Vocabulary Proficiency	486
Kosimov Sunnat Ravshan ugli	
Yoshlar tafakkurini rivojlantirish va ma'naviyatini oshirishda tasviriy san'atning o'rni	490
Quvonchbek Abduxamidov	
Axborot texnologiyalari ta'sirida san'at tushunchasining o'zgarishi	494
Rajabova Laylo O'tkir qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	498
Ramozonova Bahoroy Sadriddinovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning pedagogik asoslari	501
Yusufzoda Shabnami Yunus, Rashidova Saida Ravshonbek qizi	
Axborot texnologiyalarini fizika darslarida qo'llash	506
Raxmanov Valijon Turdaliyevich, O'razaliyev Alijon Xasan o'g'li	
Axborot xavfsizligini o'qitishda sun'iy intellektdan foydalanish afzalliklari	510
Raxmetova Lazzat	
Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalarning psixologik xususiyatlarining o'ziga xosligi	513
S. A. Mamatisayeva	
Androgogik yondashuvning integrativ metodikasi	517
Sattorova Shaxlo Axadovna	
Gendered Language in Uzbek and English Media Discourse	520
Sultonova Charos Iskandar kizi	
Maktabga tayyorlov yoshdagi bolalarda ijtimoiy ekologik dunyoqarashni shakllantirishga ta'sir qiluvchi omillar	527
Suyunova Matluba Abdusaidovna	
Empatiya shifokor–pasiyent munosabatida: tibbiyot talabalarining psixologik tayyorgarligi	531
Tajiboyeva Odinoxon Rustamjon qizi, Qurbonova Fotima Farhodjon qizi	
Modern Approaches to Teaching Grammar	534
Tuychiyev Azamat Farkhod ugli	
The Importance of Psychological Preparation of Preschool Children for School Education	538
Turamov Muhammadzohid Rustamjon o'g'li	

Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachi-pedagoglarining kasbiy-axloqiy kompetentligini rivojlantirish	541
<i>Xabibullayeva Sayyoraxon Maxamadali qizi</i>	
Imkoniyati cheklangan va sog'lom bolalar faoliyatida universal ta'limning imkoniyati	544
<i>Xolmatova Sarvinoz Raxmatilla qizi</i>	
Kurashchilarning umumiy va maxsus sport tayyorgarliklari.....	548
<i>Xudoyberganov Javlonbek Soatboy o'g'li</i>	
Tayyorlov guruhi tarbiyalanuvchilarida ekologik kompetentlik tushunchalarini rivojlantirish bosqichlari.....	551
<i>Yarova Gulhayo Fazliddin qizi</i>	
Arxitektura va dizayn yo'nalishi bitiruvchilarini kasbga yo'naltirish vositasida axborot almashish jarayonlarini optimallashtirish metodikasini takomillashtirish.....	555
<i>Kuchimov M. K.</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarining ma'naviy kompetentligini jadidlarning pedagogik qarashlari asosida shakllantirish metodikasi (Temurbeklar maktablari misolida)	559
<i>Quldashev Murodjon G'aniyevich</i>	
Лингвистическое исследование влияния социальных сетей на синтаксические изменения в языке современного поколения.....	562
<i>Шавилова Наталья Сергеевна</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchisining nutq madaniyati.....	566
<i>Islamova Dilfuza Dilshodovna, Gulimbayeva Barno</i>	
Особенности гражданского воспитания обучающихся в системе "школа–маҳалля" в Узбекистане ...	570
<i>Хайдаров Шавкат Шамсиддин угли</i>	
Mantiqiy masalalarni bajarishning metodik usullari	575
<i>Tosheva Yulduz</i>	
Bo'lajak ofitserlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda pedagogik-psixologik omillar (jamoat xavfsizligini ta'minlash bo'linmalari misolida)	579
<i>Yarmatov Akbar Normurotovich</i>	
Yosh harbiy xizmatchi ofitserlarda muloqot madaniyatini samarali shakllantirish muammosining xorijiy tadqiqotlardagi talqini	582
<i>Matyakubov Elyor Rajapovich</i>	

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING O'QISH SAVODXONLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI

Eshonkulova Hilola Rajab qizi

A. Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti,
Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi ixtisosligi
tayanch doktranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirishda kognitiv va metakognitiv strategiyalarni qo'llashning nazariy hamda amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Tadqiqotda o'qish jarayonini ongli rejalashtirish, tushunishni kuzatish va baholash ko'nikmalarini shakllantirishning samarali yo'llari yoritilgan. O'qish savodxonligini oshirishda metakognitiv strategiyalarning tizimli qo'llanilishi o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'z-o'zini nazorat qilish hamda o'qishdan zavq olish madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: o'qish savodxonligi, kognitiv strategiyalar, metakognitiv strategiyalar, fikrlashni boshqarish, o'z-o'zini nazorat, boshlang'ich ta'lim.

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical aspects of using cognitive and metacognitive strategies to develop reading literacy among primary school students. The study highlights the importance of consciously planning, monitoring, and evaluating the reading process as effective tools for improving comprehension. The systematic use of metacognitive strategies helps students develop independent thinking, self-regulation, and a culture of enjoying reading.

Key words: reading literacy, cognitive strategies, metacognitive strategies, thinking management, self-regulation, primary education.

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты применения когнитивных и метакогнитивных стратегий в развитии читательской грамотности учащихся начальных классов. В исследовании подчеркивается значение осознанного планирования, контроля и оценки процесса чтения как средств повышения эффективности обучения. Системное использование метакогнитивных стратегий способствует развитию самостоятельного мышления, самоконтроля и культуры осознанного чтения.

Ключевые слова: читательская грамотность, когнитивные стратегии, метакогнитивные стратегии, управление мышлением, самоконтроль, начальное образование.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim jarayonida o'qish savodxonligini rivojlantirish masalasi o'quvchilarning bilish faoliyatini shakllantiruvchi asosiy yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. O'qish savodxonligi – o'quvchining o'qilgan matndan ma'no hosil qilish, axborotni tahlil qilish, uni amaliy faoliyatida qo'llay olish hamda mustaqil fikr bildirish qobiliyatidir. Ayniqsa, boshlang'ich sinf bosqichida bu ko'nikma nafaqat o'qish malakasining, balki tafakkur va muloqot madaniyatining rivojlanishida ham muhim o'rin tutadi. Ta'lim mazmuni va metodikasi o'zgarib borayotgan hozirgi davrda o'qituvchi o'quvchini faqat matnni o'qishga emas, balki o'qilgan axborotni tushunish, solishtirish, tahlil qilish va o'z fikrini asoslashga o'rgatishi zarur. Shu nuqtayi nazardan, o'qish jarayonida kognitiv va metakognitiv strategiyalarni o'rgatish o'quvchilarning o'qish faoliyatini samarali boshqarish imkonini beradi. Kognitiv strategiyalar o'quvchining matn mazmunini anglash, asosiy fikrni topish va mantiqiy xulosaga kelish ko'nikmalarini rivojlantirsa, metakognitiv strategiyalar o'qish jarayonini rejalashtirish, tushunganini kuzatish va baholash orqali fikrlashni ongli boshqarish imkonini yaratadi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning o'qish savodxonligini oshirish nafaqat o'qish fani doirasida, balki barcha fanlar bo'yicha bilim olish sifatiga bevosita ta'sir etadi. Shuning uchun o'qish strategiyalarini shakllantirish, o'qituvchilarni metodik jihatdan tayyorlash va o'quvchilarni o'z fikrlash faoliyatini boshqarishga o'rgatish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'qish strategiyasi – o'quvchining matni tushunishini qo'llab-quvvatlash, kuzatish va tiklash uchun foydalanadigan aqliy model sifatida qaralishi mumkin ^[1]. Tushunish ko'nikmalari kuchli bo'lgan o'quvchilar strategik o'quvchilar sifatida tavsiflanadi: ular tushunishdagi qiyinchiliklarni hal qilish va o'z o'qish xatti-harakatlarini boshqarish uchun maxsus strategiyalarni ongli hamda ongsiz tarzda qo'llaydilar. Strategiyalar ikki turga bo'linadi: kognitiv tushunish strategiyalari va metakognitiv tushunish strategiyalari.

Kognitiv tushunish strategiyalari o'quvchiga matnning yaxlit va adekvat vaziyat modelini (situation model) yaratishga yordam beradi va shu yo'l bilan tushunishni bevosita kuchaytiradi. Bu aqliy vositalar o'qishdan oldin, o'qish jarayonida yoki o'qigandan keyin bajariladigan faoliyatlar orqali anglashga ko'maklashadi. Samarali kognitiv strategiyalarga misollar: taxmin qilish (o'qishdan oldin), savollar berish (o'qish jarayonida) va matn mazmunini tasavvur qilish yoki ko'z oldiga keltirish (o'qigandan keyin) ^[2].

Metakognitiv tushunish strategiyalari tuzilgan aqliy modelning aniqligi va o'qish maqsadiga mosligini monitoring qilish hamda baholash uchun ishlatiladi. Samarali metakognitiv strategiyalarga misollar: o'qish maqsadlarini belgilash (o'qishdan oldin), tushunishni kuzatish (o'qish jarayonida) va aniqlanmagan jihatlarni oydinlashtirish (o'qigandan keyin) ^[2]. Kognitiv strategiyalar o'qish jarayonida o'quvchining ma'noni anglash, asosiy fikrni topish, so'z ma'nosini kontekstdan tushunish kabi bevosita o'qish faoliyatlarini bildiradi. Flavell bu jarayonni "bilish faoliyati jarayonida aqliy amallarni ongli ravishda qo'llash" deb tushuntiradi ^[5]. Brown va Palincsar esa o'qish strategiyalarini o'quvchining "o'qilgan matndan ma'no hosil qilish uchun faol fikrlash vositalari" sifatida izohlaydi ^[6]. Ushbu strategiyalar, asosan, matn bilan ishlash, so'z boyligini kengaytirish va asosiy g'oyani tushunish orqali amalga oshiriladi.

Zimmerman va Moylan (2009, p. 300) metakognitiv strategiyalarni o'z-o'zini boshqarishning muhim tarkibiy qismi deb hisoblab, ularni o'quvchining "o'qish jarayonidagi monitoring va o'z fikrini boshqarish" faoliyati sifatida tavsiflaydi ^[7].

Ali va Razali ta'kidlaganidek, kognitiv strategiyalar "matn mazmunini qayta ishlashga" yo'naltirilgan bo'lsa, metakognitiv strategiyalar "o'qish jarayonining o'zini boshqarish va nazorat qilishga" qaratilgan faoliyatdir ^[8].

Osuji o'zining "Cognitive and Metacognitive Strategy Use in First and Second Language Reading Comprehension" nomli tadqiqotida kognitiv va metakognitiv strategiyalar birgalikda o'qish tushunuviga ijobiy ta'sir ko'rsatishini, biroq aynan metakognitiv strategiyalar o'qish natijalariga mustaqil ravishda sezilarli ta'sir ko'rsatishini isbotlagan. Uning fikricha, o'quvchining so'z boyligi kognitiv strategiyalarning samaradorligini oshiradi, biroq o'z o'qish faoliyatini boshqarish ko'nikmasi (metakognitsiya) o'qish savodxonligining asosiy omilidir ^[9].

Channa va Nordin tomonidan olib borilgan tadqiqotda metakognitiv strategiyalar Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi bilan bog'lanib, o'qish jarayoni ijtimoiy-kognitiv faoliyat sifatida talqin qilinadi. Ularning fikricha, o'qituvchi tomonidan o'quvchilarga rejalashtirish, monitoring va baholash ko'nikmalarini o'rgatish o'qish savodxonligini rivojlantirishning muhim omilidir ^[10]. Shu sababli, o'qish strategiyalarini shakllantirishda kognitiv va metakognitiv yondashuvlarning uyg'unligi zarur.

R. X. Nosirova ta'kidlaganidek, "Metakognitiv strategiyalar – fikrlash strategiyalarini yo'naltiruvchi, dialektik aqliy harakatlarni boshqaruvchi, muayyan tafakkur tuzilmasi" ^[4] bo'lib, ular o'quvchilarning tafakkurini ongli boshqarishiga xizmat qiladi. Har ikki turdagi strategiyalar – kognitiv va metakognitiv – o'zaro uyg'un ishlaydi. Masalan, o'quvchi hozirgina o'qigan qismini tushunmaganini aniqlasa (metakognitiv tushunish), u mazkur bo'limni yaxshiroq anglash uchun matn yuzasidan o'ziga savollar berishi mumkin (kognitiv tushunish). Muvaffaqiyatli o'quvchilar kognitiv va metakognitiv o'qish strategiyalaridan foydalanishni boshqara oladilar ^[3]. Yuqoridagi manbalardan ko'rinib turibdiki, o'qish savodxonligini rivojlantirish strategiyalarining nazariy asosini kognitiv va metakognitiv yondashuvlarning integratsiyasi tashkil etadi. Kognitiv strategiyalar o'qish faoliyatining mazmuniy tomonini, metakognitiv strategiyalar esa uning boshqaruv, nazorat va tahliliy tomonini ta'minlaydi. Shu bois, o'qish savodxonligi – bu nafaqat matnni o'qish, balki o'qish jarayonini ongli ravishda boshqarish faoliyatidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda o'qish savodxonligini oshirish jarayonida kognitiv va metakognitiv strategiyalarni qo'llashning nazariy asoslari tahlil qilindi. Ishda asosan nazariy tahlil, qiyosiy tahlil va ilmiy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Maqsad – o'quvchilarda o'qish jarayonini ongli boshqarish, tushunuvni monitoring qilish va baholash ko'nikmalarini shakllantirishning samarali strategiyalarini aniqlashdan iborat. Metodologik asos sifatida metakognitiv yondashuv va ijtimoiy-kognitiv nazariya tanlandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil va natijalar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirishda kognitiv va metakognitiv strategiyalarni uyg'un qo'llash o'qish tushunuvini chuqurlashtirishning eng samarali yo'nalishidir. Kognitiv strategiyalar o'quvchining matn mazmunini bevosita anglash, asosiy g'oyani topish, muhim ma'lumotlarni ajratish kabi aqliy faoliyatlarini ifodalaydi. Brown va Palincsar tomonidan ishlab chiqilgan "reciprocal teaching" modeli o'qish jarayonida savol berish, izohlash, taxmin qilish va qisqacha umumlashtirish strategiyalarining birgalikda qo'llanilishi orqali o'quvchining faol fikrlashini rag'batlantiradi. Bu model o'quvchilarda "Men matndan nimani angladim?" degan metakognitiv refleksi shakllantiradi. Kognitiv strategiyalar matn mazmunini tushunish uchun zarur bo'lgan amaliy fikrlash usullarini ifodalaydi. Masalan, prediktsiya (taxmin qilish) strategiyasi:

- o'quvchiga o'qishdan oldin matn mazmuni haqida faraz qilish imkonini beradi;
- savol berish strategiyasi o'quvchini matn ustida faol fikrlashga undaydi;
- vizualizatsiya (tasavvur qilish) esa o'qilgan voqealarni miyada jonlantirish orqali tushunuvni mustahkamlaydi.

Ushbu strategiyalar matnning mazmunini anglashga xizmat qiladi, ya'ni o'quvchi matndan ma'no ajratadi, lekin hali o'z fikrlash jarayonini boshqarmaydi.

Metakognitiv strategiyalar esa o'quvchining o'z o'qish jarayonini rejalashtirish, monitoring qilish va baholash orqali boshqarish qobiliyatini bildiradi. Flavell (1976) bu holatni "fikrlash haqida fikrlash" deb atagan. Zimmerman va Moylan (2009) fikricha, metakognitiv strategiyalar o'qish jarayonida o'quvchining o'zini kuzatish, xatolarni aniqlash va o'qish uslubini to'g'rilash imkonini beradi. Ali va Razali (2019) tadqiqotlarida metakognitiv strategiyalarni ongli qo'llagan o'quvchilar matnni chuqurroq tahlil qilgani va tushunuv natijalari yuqoriligi isbotlangan. Bu strategiyalar o'qishning "qanday" amalga oshirilishini belgilaydi – ya'ni o'quvchi o'qish jarayonini rejalashtiradi, o'zini tekshiradi va yakunda natijasini baholaydi. Jarayonda ushbu strategiyalardan foydalanishning metodik yo'riqlari ham muhim ahamiyatga ega. O'qishdan oldin o'quvchilarga rejalashtirish strategiyasi asosida quyidagilarni bajarish tavsiya etiladi: matn sarlavhasiga qarab taxmin qilish, mavzuga oid oldingi bilimlarini eslab o'tish va o'qish maqsadini aniqlash. O'qish paytida monitoring strategiyasi orqali o'quvchilarga o'z tushunganini tekshirish, tushunmagan joylarni belgilash, asosiy g'oyani ajratish kabi faoliyatlar bajariladi.

O'qishdan so'ng baholash strategiyasi yordamida o'quvchilar o'z o'qish natijalarini tahlil qiladi:

- "Men nima o'rgandim?"
- "Matnning asosiy ma'nosi nima edi?"
- "Qayerda xato qildim?"

Shu tarzda o'qish jarayoni uch bosqichli metakognitiv model asosida olib boriladi: rejalashtirish – monitoring – baholash. Osuji o'z tadqiqotida kognitiv va metakognitiv strategiyalar birgalikda qo'llanilganda o'quvchilarning o'qish natijalari 28,6% ga yaxshilanganini ko'rsatadi. Unga ko'ra, aynan metakognitiv strategiyalar o'qish natijalariga mustaqil ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Channa va Nordin esa metakognitiv strategiyalarni ijtimoiy-kognitiv yondashuv bilan bog'lab, o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi muloqot orqali o'qish samaradorligini oshirish mumkinligini ta'kidlaydi. O'qituvchining roli bu jarayonda yo'naltiruvchi va kuzatuvchi sifatida namoyon bo'ladi – u o'quvchilarga strategiyalardan foydalangan holda o'z fikrlash jarayonini anglashni o'rgatadi.

Tahlil jarayonida aniqlanganki, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun kognitiv strategiyalar o'qishning dastlabki bosqichlarida, metakognitiv strategiyalar esa yuqori bosqichlarda bosqichma-bosqich joriy etilishi samarali natija beradi. Dars jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga savol berish, taxmin qilish, matnni qisqacha ifodalash, o'z tushunganini baholash kabi mashqlarni tizimli qo'llasa, o'quvchilar o'qish jarayonini nafaqat bajaruvchi, balki uni boshqaruvchi sub'yektga aylanadi. Umuman olganda, tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, o'qish savodxonligini rivojlantirish strategiyalari o'qituvchining metodik yondashuvi, o'quvchining o'z fikrlash jarayonini boshqarish malakasi va baholashdagi refleksiv yondashuv darajasiga bevosita bog'liq. Shu sababli, o'qituvchilar uchun eng muhim vazifa – o'quvchilarda o'qish jarayonini ongli boshqarish, fikrlashni rejalashtirish va o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini shakllantirishdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini oshirishda kognitiv va metakognitiv strategiyalarni uyg'un qo'llash muhim ilmiy-metodik ahamiyatga ega. Kognitiv strategiyalar o'quvchilarda matn mazmunini anglash, asosiy g'oyani aniqlash, so'z ma'nosini kontekstdan tushunish

kabi aqliy jarayonlarni faollashtiradi. Metakognitiv strategiyalar esa o'quvchilarda o'qish jarayonini rejalashtirish, tushunishni nazorat qilish va baholash ko'nikmalarini shakllantirib, ularni o'z fikrlash faoliyatining faol boshqaruvchisiga aylantiradi.

Tahlil natijalariga tayangan holda quyidagi xulosalarga erishildi: O'qish savodxonligini rivojlantirishda kognitiv strategiyalar o'quvchilarning bilish faoliyatini bevosita faollashtiradi, metakognitiv strategiyalar esa bu jarayonni ongli boshqarish imkonini yaratadi. Metakognitiv strategiyalarni o'qituvchi rahbarligida bosqichma-bosqich joriy etish o'quvchilarda mustaqil fikrlash va o'zini nazorat qilish madaniyatini shakllantiradi. O'qish strategiyalaridan foydalanish o'qish jarayonini passiv faoliyatdan faol kognitiv jarayonga aylantiradi.

Takliflar:

O'qituvchilar uchun o'quvchilarga metakognitiv strategiyalarni (rejalashtirish, monitoring, baholash) o'rgatish bo'yicha metodik ko'rsatmalar ishlab chiqish tavsiya etiladi. Boshlang'ich sinflarda o'qish darslarini tashkil etishda "fikrlash haqida fikrlash" tamoyiliga asoslangan topshiriqlar – savol-javob, taxmin qilish, matndan asosiy fikrni ajratish, o'z tushunganini baholash – tizimli qo'llanishi lozim.

O'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirish uchun interaktiv va vizual strategiyalardan (fikir xaritalari, rasmlil tahlil, qisqacha matn xulosalari) foydalanish samarali natija beradi. O'qituvchi o'quvchining o'qish jarayonida nafaqat nazorat qiluvchi, balki uni anglashga yo'naltiruvchi rahbar sifatida faol ishtirok etishi lozim. Shunday qilib, kognitiv va metakognitiv strategiyalar uyg'unligiga asoslangan o'qish yondashuvi boshlang'ich ta'limda o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish, fikrlashni chuqurlashtirish va o'z-o'zini o'rganishga yo'naltirishning samarali vositasi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bruggink, M., De Milliano, I., & Veldkamp, T. (2022). Putting PIRLS to Use in Classrooms Across the Globe. IEA Research for Educators, Vol. 1. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-95266-2>
2. Afflerbach, P., & Cho, B. (2009). Identifying and describing constructively responsive comprehension strategies in new and traditional forms of reading. In S. E. Israel & G. G. Duffy (Eds.), *Handbook of Research on Reading Comprehension* (pp. 69–91). Routledge.
3. Andreassen, R., Jensen, M. S., & Bråten, I. (2017). Investigating self-regulated study strategies among postsecondary students with and without dyslexia: A diary method study. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 30(9), 1891–1916.
4. Nosirova, R. X. (2020). Maktabgacha ta'limda metakognitiv ko'nikmalarni shakllantiruvchi metodlarni qo'llash bo'yicha tajriba-sinov ishlarining mazmuni. *Academic Research in Educational Sciences*, 1(4), 1–10.* <https://cyberleninka.ru/article/n/maktabgacha-talimda-metakognitiv-konikmalarni-shakllantiruvchi-metodlarni-qollash-boyicha-tajribasinov-ishlarining-mazmuni/viewer>
5. Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring. *American Psychologist*, 34(10), 906–911.*
6. Brown, A. L., & Palincsar, A. S. (1987). *Reciprocal Teaching of Comprehension Skills*. Norwood, NJ: Ablex.
7. Zimmerman, B. J., & Moylan, A. R. (2009). Self-regulation: Where metacognition and motivation intersect. In D. J. Hacker, J. Dunlosky, & A. C. Graesser (Eds.), *Handbook of Metacognition in Education* (pp. 299–316). New York: Routledge.
8. Ali, W. Z. W., & Razali, A. B. (2019). Metacognitive strategy use and its impact on reading comprehension. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(3), 110–120.*
9. Osuji, C. J. (2017). *Cognitive and Metacognitive Strategy Use in First and Second Language Reading Comprehension* (Doctoral dissertation). University of Essex.
10. Channa, M. A., & Nordin, Z. S. (2015). Social cognitive theory and the zone of proximal development in the learning of reading comprehension. *Science International (Lahore)*, 27(1), 581–585.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.